

Daria Słupianek-Tajnert

Patrzyć ukradkiem : czyli o podglądaniu w językowym obrazie świata Polaków i Rosjan

Acta Neophilologica 15/1, 181-190

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Daria Słupianek-Tajnert

Zakład Pragmatyki Komunikacyjnej Języków Obcych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

PATRZEĆ UKRADKIEM – CZYLI O PODGLĄDANIU W JĘZYKOWYM OBRAZIE ŚWIATA POLAKÓW I ROSJAN

Key words: visual perception, anthropocentrism, linguistic world's image, axiological factor

Wprowadzenie

Utartym frazesem wydaje się być podkreślanie ogromnego spektrum funkcji języka. Umożliwia on komunikację, urzeczywistniając przepływ informacji między jej uczestnikami. Z tego punktu widzenia język jawi się nie tylko jako narzędzie będące w stanie zapełnić lukę komunikacyjną, ale również wkracza na płaszczyznę socjologiczną, zaznaczając swoją funkcjonalność jako spoiwo stosunków międzyludzkich. Język ocenia, język odzwierciedla, język pozwala podpatrywać i podglądać, a elementem koniecznym i niezbędnym wcale nie są oczy. To fakty językowe, sposób użycia języka przez jego użytkownika pozwala na „podpatrywanie” mówiącego. „Podpatrywać” możemy jednak nie tylko samego mówiącego, ale również otaczającą go rzeczywistość. To, jak mówimy i co mówimy o danym elemencie rzeczywistości, kreuje, jak wiadomo, jego językowy obraz. Ogół tych obrazów tworzy spójny językowy obraz świata, w obrębie którego można wydzielić niezliczone oddzielne obrazy. Proponuję zatem zwrócić uwagę na „podglądanie” wyrażone w płaszczyźnie językowej w oparciu o rosyjski i polski materiał egzemplifikacyjny.

W centrum mojej uwagi znajdują się czasowniki *podglądać* i *подглядывать*, rozpatrywane przez pryzmat lingwistyki kognitywnej w jej wariacie antropologiczno-kulturowym – skupię się na współzależności (korelacji) języka i dających się odczytać na jego podstawie informacji dotyczących człowieka i otaczającej go rzeczywistości. Określenie „kognitywny” definiuję za Jerzym Bartmińskim, a to oznacza, że biorę pod uwagę aspekt poznawczy (łac. *cognosco* ‘poznaję’), a nie czysto

semantyczny, który przyjęto w semantyce strukturalnej [Bartmiński 1988: 169]. Wprowadzony przez J. Bartmińskiego termin „definicja kognitywna” zakłada brak sztywnej granicy między tak zwaną wiedzą językową a wiedzą pozajęzykową, dąży do uchwycenia cech stereotypowych. Przedmiotem definiowanym staje się „przedmiot mentalny”, z bogatą charakterystyką uchwyconą w językowym obrazie świata; „przedmiot mentalny”, jak podkreśla Bartmiński, to odbicie, a nie projekcja [Bartmiński 1988: 170].

Język odzwierciedla skojarzenia jego użytkowników, które można poznać, analizując funkcjonowanie danej jednostki językowej w kontekście. Nie chodzi tylko o zwroty frazeologiczne, kolokacje czy utarte porównania. Czasami na pozór przypadkowe połączenie słów, a także pośrednio charakteryzujące daną jednostkę otoczenie językowe, jest w stanie wiele powiedzieć o prezentowanym przez nią elemencie rzeczywistości, a także o uczestnikach kreowanej przez nią sytuacji. W centrum poniższych rozważań nie znajdują się więc wymagania stricte składniowe, ale przede wszystkim konotacje zrodzone przez otoczenie słowa. Definicję terminu „konotacja” przyjęłam w ujęciu Jurija Apresjana. Badacz ten określa konotację jako zbiór takich cech znaczeniowych,

które są odbiciem wyobrażeń kulturowych i tradycji związanych z danym wyrazem, panującej w danym społeczeństwie praktyki wyzyskiwania odpowiedniej rzeczy i wielu innych czynników pozajęzykowych [Apresjan 1980: 94].

Przedmiotem prezentowanej analizy nie jest co prawda artefakt, lecz czynność, nie zmienia to jednak faktu, że również nazwy czynności, choć pozbawione materialnego odzwierciedlenia, stanowią ciekawy obiekt badań. Jest to uwarunkowane tym, że czasownik, jako językowy kreator sytuacji, pozwala szeroko spojrzeć nie tylko na samą czynność, ale również na jej uczestników i inne współtworzące ją elementy, skłaniając tym samym do zwrócenia uwagi na zawarty w języku antropocentryzm.

1. Czasowniki *подглядѣть* i *подглядѣть*

Czasowniki poddane analizie należą do grupy czasowników percepcji wzrokowej. Cenne uwagi na temat czasownika *подглядѣть* zawiera praca Magdaleny Zawisławskiej [2004: 97–99]. Autorka koncentruje się na funkcjonowaniu tego czasownika w strukturze ramy percepcji wzrokowej, wykorzystując w swoich rozważaniach teorię ram interpretacyjnych Charlesa J. Fillmore’a.

Definicje leksykograficzne czasowników *подглядѣть* i *подглядѣть* są następujące:

<p>подглядеть св. 1. Подсмотреть <u>тайком</u>, <u>исподтишка</u>. П. в щёлочку. П. в замочную скважину (также: <u>неодобр.</u>; узнать <u>окольным путём</u> что-л. <u>интимное</u>, глубоко личное). 2. кого-что. Подметить, заметить <u>нечаянно</u>. П. слёзы, улыбку, выражение лица. Подглядел, что гости уже начали расходиться. < Подглядывать нсв. П. за птицами. П. за девушками [http://www.gramota.ru].</p>	<p>podglądać (podglądnać, podejrzeć) – ‘obserwować kogoś, coś z <u>ukrycia</u>, przyglądać się komuś, czemuś <u>ukradkiem</u>, tak by nie zostało to zauważone; <u>podpatrywać</u>: <i>Podglądać zakochanych. Podglądać kogoś przez szparę w drzwiach. Podejrzeć czyjąś pracę, sposób rozwiązania zadania</i> [Dunaj 1996: 773].</p>
---	---

Czasowniki te kreują sytuację percepcji wzrokowej od strony subiekta percepcji. Głównym elementem ich definicji są określenia sposobu postrzegania wzrokowego, a mianowicie z *ukrycia*, *ukradkiem*, *тайком*, *исподтишка*, *окольным путём*. Przytoczone w tabeli znaczenia czasowników pozwalają zauważyć, że rosyjski ekwiwalent posiada szersze znaczenie, co nie zmienia jednak faktu, że w dużym stopniu znaczenia tych czasowników się pokrywają. Analiza materiału egzemplifikacyjnego, którego źródłem dla języka polskiego był Korpus PWN [KPWN], a dla języka rosyjskiego zarówno korpus RUSCORPORA [RC], jak również źródła prasowe, pozwala spojrzeć na funkcjonowanie wymienionych czasowników przez pryzmat ich użycia we współczesnym języku polskim i rosyjskim. Stwarza to możliwość dokładniejszego wniknięcia w znaczenie tych leksemów, a także pozwala wyjawic te obszary użycia, w których interesujące nas czasowniki przejęły rolę nośnika współczesnych znamion kulturowych, o czym świadczyć może ich częste pojawianie się w określonym kontekście. Kontekst z kolei rodzi otoczkę asocjacyjną danego wyrazu, pozwalając skoncentrować się na jego cechach konotacyjnych.

2. Charakterystyka elementów konstytuujących sytuację podglądania

Przeanalizowane elementy konstytuujące sytuację podglądania to subiekt, obiekt i rama postrzegania. Przykłady pozwalają sformułować wniosek, że subiekt sytuacji podglądania może przyjmować określenia *podglądacz* bądź *podglądający* (*obserwator*), przy czym pierwsze słowo nosi ujemny ładunek wartościujący, a drugie – neutralny bądź nawet pozytywny. Ocena ta jest uzależniona od obiektu i celu podglądania, które mogą świadczyć o ciekawości lub też o ciekawości świata subiekta.

Przykłady:

- (1) *Chce się uczyć i **podglądać**, choćby sposób, w jaki Ukraińcy przeprowadzają rozprawkę* [KPWN].

- (2) *Jesteśmy samoukami, więc ciągle uczymy się i **podglądamy** innych [KPWN].*
 (3) *Do wszystkiego dochodzi sam, naśladuje, **podgląda** mistrzów [KPWN].*
 (4) *Zamierzamy wraz z Michałem otworzyć bar. Z wielką przyjemnością **podglądaliśmy** zwiaczaje, obowiązuje się w lokalach w San Remo [KPWN].*
 (5) *Тогда Нэуен Зюи Хай стал тайком **подглядывать** за тренировками мастера и выучил форму „Май Хоа Гоу Ло Куин”¹.*
 (6) *Что бы мы делали без Петра I, который **подглядел** в своём путешествии, как голландцы кирпичи делают?²*

W powyższych przykładach podglądanie to ciekawość świata, dążenie do poszukiwania wzorca, chęć nauki i doskonalenia się. Czasowniki *podglądać* i *подглядывать* pojawiają się wtedy przykładowo w takich kontekstach, jak: *podglądać pracę starszego brata, podglądać lepszych od siebie, podglądać pilnie wszystkie nowinki techniczne i trendy, podglądać przy pracy, podglądać bardziej doświadczonych kolegów, podglądać najlepszego koszykarza świata, podglądać stylistyczne chwytły francuskiego pisarza, подглядывать за работой мастера* i in. Należy zauważyć, że w przykładach tych pojawia się leksyka z zakresu „praca”, „działalność obiektu”, które są oceniane dodatnio przez subiekt. Mamy zatem do czynienia z pragmatycznie pozytywnym celem podglądania. Ponadto charakterystyczne są w tych przypadkach formy stopnia wyższego i najwyższego przymiotników, które już w formie stopnia równego zawierają w sobie wartościowanie *in plus*.

Usprawiedliwione jest także podglądanie rozumiane jako przyzwyczajenie zawodowe, nieodłączny i konieczny warunek niektórych rodzajów działalności ludzkiej, gdzie urasta ono do rangi nieodzownego niematerialnego narzędzia, którego funkcja sprowadza się do bacznego obserwowania rzeczywistości, na przykład:

- (7) *Напомню, что речь идёт о расследовании, которое частью от скуки, а частью от **профессиональной привычки подглядывать** предпринимает прикованный к инвалидной коляске фотограф [RC].*
 (8) *Вдохновение я черпаю во всем: от людей, от их образа жизни, мне нравится „**подглядывать**” за окружающими и переносить увиденное на полотно³.*

O ciekawości świata subiektu świadczą także użycia czasowników *podglądać* i *подглядывать*, gdy percypowanym obiektem są elementy przyrody ożywionej; szczególnie często pojawiają się wówczas nazwy zwierząt. Podglądanie w kontekście zgłębiania wiedzy przyrodniczej również nie nosi oznak wartościowania negatywnego:

- (9) *Jest taka książka pt. „Prywatne życie ptaków”. Ze zdjęciami. W tym przypadku **podglądanie** wiąże się z wiedzą [KPWN].*
 (10) *Ещё великий Леонардо да Винчи начал **подглядывать** за природой с целью позаимствовать идею для изобретения⁴.*

¹ [Online] <<http://www.budo-forums.ru/topic/27360-den-pamyati-velikogo-mastera-vin-chun-xo-xaj-long/>>, dostęp: 8.02.2011.

² [Online] <http://gazeta.aif.ru/_/online/omsk/436/28_01>, dostęp: 10.02.2011.

³ [Online] <http://gazeta.aif.ru/_/online/ufa/817/3_1>, dostęp: 10.02.2011.

⁴ [Online] <<http://www.aif.ru/society/article/25730>>, dostęp: 10.02.2011.

Inaczej dzieje się w przypadku, gdy obiektem *podglądania* jawi się coś zakazanego, intymnego, coś, do czego oko subiekta percepcji teoretycznie nie ma bądź nie powinno mieć dostępu. Kontekstualnie najczęstszym obiektem percepcji jest nagie ciało człowieka:

- (11) *Toteż kiedy Louis zostaje przyłapany na podglądaniu żony pana Thomasa, natychmiast traci pracę, mieszkanie i pieniądze* [KPWN].
- (12) *Popelnilem grzech nieczystości [...] Podglądałem kobietę. [...] Była naga* [KPWN].
- (13) *Tej nocy jedyny raz w życiu widziałem Milenę kochającą się z innym; nie iżbym szpiegował i podglądał, choć dalibóg dla takiego widoku warto odrzucić przyzwoitość* [KPWN].
- (14) *И это он стоит сейчас в сортире и подглядывает, как она, голая, танцует на цыпочках* [RC].
- (15) *Должна признаться, что присутствовать при обыске собственной квартиры – крайне противно: нельзя избавиться от ощущения, будто за тобой подглядывают в самые интимные моменты* [RC].

W powyżej przywołanych kontekstach podglądanie otrzymuje całkowicie inną ocenę niż w zdaniach 1–10. W zdaniu (11) imiesłów *przyłapany* presuponuje negatywną ocenę czynu przez nadawcę (por. negatywny wydzźwięk wyrażenia *przyłapać na gorącym uczynku*). W zdaniu (12) podglądanie nagiej kobiety zostało określone jako grzech, a w zdaniu (13) subiekt sugeruje pośrednio, że podglądanie jest w niektórych sytuacjach czynem nieprzyzwoitym.

Ogólna negatywna ocena podglądania przejawia się również w tym, że odbywa się ono często w warunkach ograniczonej ramy postrzegania – subiekt percepcji kamufluje się przed obiektem, nie chce być zauważony, brak tu bezpośredniości. Wyrażenia takie, jak: *przez dziurkę od klucza, przez szparę w okiennicy, poprzez kieliszek brandy, przez lustro, przez judasza, przez chustę, z zarośli, zza zasłonki, przez dziury w parkanie, za drzwiami przez szparkę, ukryty za drzewem, przez weneckie lustro, skwoź gardiny, в бинокль, в щелочку занавесочную, в какую-нибудь щель* podkreślają konieczność niejawności, ukrywania się przed obiektem. Negatywną ocenę potwierdza także kwalifikator *неодобрительно* we frazeologizmie:

подглядывать в замочную скважину ‘неодобрительно. Узнавать окольным путём что-л. интимное, сугубо личное’⁵.

Polskie *podglądać przez dziurkę od klucza* również funkcjonuje jako ustabilizowane zleksykalizowane połączenie wyrazowe, na przykład:

- (16) *Najwięcej miejsca nie zajmują w prasie rozważania na temat szans obydwu zawodników, lecz ich podglądanie przez dziurkę od klucza* [KPWN],

czyli chęć poznania nowinek z ich życia prywatnego, wkroczenie w ich sferę prywatności niekoniecznie w jawny sposób.

⁵ *Большой толковый словарь русского языка*, ред. С.А. Кузнецов, Российская Академия Наук, Санкт-Петербург 2002, s. 745.

W materiale egzemplifikacyjnym znajdujemy również konteksty, w których *подглядывать* występuje w znaczeniu ‘szpiegować’:

- (17) *Почему бы не начать **подглядывать** за депутатом Государственной Думы и сотрудниками его аппарата?* [RC].
 (18) *В столовую мы так и не пошли, пили у меня. – **Подглядывают**, сволочи, подслушивают, проверяют ... *Житья нет** [RC].
 (19) *Подумайте: со всей России сорвало крышу, и мы всем народом очутились под открытым небом. И некому за нами **подглядывать**. Свобода!* [RC].

W zdaniu (19), na co warto zwrócić uwagę, pojawia się swoisty obiekt kolektywny, a brak podglądania (śledzenia) zostaje utożsamiany z wolnością. To kolejny przykład poświadczający negatywne konotacje czasownika *подглядывать*. Również przykład (18) wskazuje na ograniczenie wolności osobistej jednostki wobec sytuacji kontroli polegającej między innymi na podglądaniu (śledzeniu) – *житья нет*.

Podglądanie utożsamiane ze śledzeniem może być powiązane z uczuciem strachu, na przykład:

- (20) *Говорит, что ей страшно, будто кто-то следит за ней, **подглядывает*** [RC].
 (21) *белорусов, которых тревожит необоснованный страх того, что за ними **подглядывают**, сегодня едва ли не больше, чем собственно подглядывающих*⁶.

Materiał egzemplifikacyjny zawiera liczne przykłady zdań, w których *подглядывание* pośrednio jest charakteryzowane negatywnie poprzez:

1. Negatywne określenie subiektu podglądania:

*Nie jestem nudystą. Ja tylko podglądam. – Chryste! **Zбоченiec!!** – krzyczy niewiasta* [KPWN]; *pewnie jakaś **paskuda** znowu ich podglądała* [KPWN]; *Jest na statku miejsce, gdzie nie podglądani przez **ciekawskich** będziemy mogli wypróbować to błyszczące cacko* [KPWN]; *Nie podsłuchuj, nie podglądaj, **miej charakter!*** [KPWN]; *Opowiadają [...], że to podglądanie, to przecież nie rzeczywistość, że to podglądanie szkody wyrządzi uczestnikom, że oglądacze i podglądacze to jakieś **pólinteligentne matoly*** [KPWN]; *Мне не нравятся люди, которые подслушивают и подглядывают* [RC]; *Препаришувый субъект, – с бессильным озлоблением сказал Красин: – Всюду лезет, следит, подглядывает, подслушивает...* [RC].

2. Negatywne określenie czynności podglądania:

*Kozyrze zarzucano **niemoralne** podglądanie nagich, starych kobiet* [KPWN]; *podglądanie było **niegodne prawdziwego mężczyzny*** [KPWN]; *Nieladnie, że mnie tak podglądasz* [KPWN]; *Ciekawość ciekawością, a podsłuchiwanie i podglądanie przez dziurkę od klucza **nie zasługuje na pochwałę*** [KPWN]; *ты подглядываешь за Мариной: это... **скверно*** [RC]; *футболисты сборной России – не народные избранники, а частные люди, подглядывать за жизнью которых не только **незаконно**, но и **некрасиво***⁷.

⁶ [Online] <http://gazeta.aif.ru/online/belorus/208/bel07_02>, dostęp: 10.02.2011.

⁷ [Online] <<http://www.aif.ru/sport/article/31384>>, dostęp: 10.02.2011.

Negatywne wartościowanie podglądania znajdujemy również w zdaniu:

*Лет двадцать назад, когда в отчестве двери в большой художественный мир были приоткрыты настолько, что можно было **только подглядывать**, московские художники-графики дизайнерского толка использовали эту технику на имеющейся полиграфической базе [RC].*

Leksykalnym wyrazicielem negatywnych konotacji jest tu partykuła *только*, która sugeruje w danym kontekście, że podglądanie jest wyłącznie namiastką, nie jest pełnowymiarową i pełnoprawną obserwacją czegoś. Warto również przytoczyć zdanie:

На экране Печорин не подслушивает, а прислушивается, не подглядывает, а вглядывается [RC].

Zestawienie czasowników *подглядывать* i *вглядываться* ma na celu podkreślenie powierzchowności wyrażanej przez pierwszy z nich w opozycji do drugiego. Dzięki temu chwytowi (przeciwstawieniu) uzyskujemy efekt deprecjacji podglądania.

3. Wskazanie na konsekwencje podglądania dla jego subiektu:

*Podglądają przez dziurkę od klucza [...]. – **Oberwą za to burę**, jak ciocia zauważy [KPWN].*

4. Wskazanie na bierność subiektu percepcji i brak zaangażowania:

***Bierny wzrok** stał się twoim światopoglądem. Tylko patrzeć i patrzeć, obserwacja, podglądanie [KPWN]; Bolek zwraca uwagę na Maćka i jego zachowanie w grupie jako osoby podglądającej, **nie angażującej się** [KPWN].*

3. Przykłady funkcjonowania czasowników *подглядать* i *подглядывать* w mediach

W dyskursie prasowym szczególnego znaczenia nabiera funkcjonowanie czasownika *подглядать* w kontekście szeroko rozumianej płaszczyzny medialnej. Współczesne możliwości technologiczne pozwalają na „podglądanie” przy użyciu kamer, telewizora, Internetu, komputera, aparatu fotograficznego itp. Technologie te tworzą swoistą współczesną ramę postrzegania, na przykład:

(22) *Нужно создать световую среду практически во всей декорации на все 360 градусов одновременно – ведь **три камеры, как три шпиона**, подглядывают буквально отовсюду [RC].*

W tekstach prasowych można znaleźć wiele użyczeń czasowników *подглядать* i *подглядывать* w kontekście programów typu *reality show*. Podglądanie i w tym przypadku nabiera negatywnego wydźwięku, deprecjonując jednocześnie wyżej wspomniany rodzaj programów telewizyjnych. Podglądanie jest tu jednak dalekie

od definicyjnego prototypu, który zakłada, że obiekt nie wie, że jest obserwowany. Jest to jedynie podglądanie pozorne, dla widza zaś najważniejsze jest wrażenie, że niczym przez dziurkę od klucza może on podpatrzeć czyjąś prywatność. Czasownik *podglądać* pojawia się często w otoczeniu negatywnie nacechowanych słów typu *narkotyki* (*Widz musi dostać swoją dawkę narkotyku, by nie odzwyczaił się od podglądania* [KPWN]), *szkoda* (*Podglądanie to przecież nie rzeczywistość, że to szkody wyrządzi uczestnikom, że oglądacze i podglądacze to jakieś półinteligentne matoly* [KPWN]). *Podglądać* w kontekście medialnym ukazuje w gorszym świetle zarówno subiekt, jak i percypowany obiekt, sugeruje niskie gusty, propagowanie rozrywki na marnym poziomie intelektualnym:

- (23) *Неужели экран телевизионный сузился до замочной скважины, через которую интересно только в душевые кабины и туалеты подглядывать?* [RC].
- (24) *По-моему, в этих шоу есть что-то отвратительное. Меня в детстве учили, что подглядывать нехорошо. А тут зрителям предлагается посмотреть на самые неприглядные стороны человеческой жизни*⁸.

Podglądanie urasta do rangi negatywnego zjawiska społecznego, kryje w sobie brak aktywności osoby „podglądającej” w odniesieniu do tego, co oferują jej niektóre programy telewizyjne. Jakość mediów, prezentowane w nich treści i nikłe wymagania stawiane przez nie widzowi to kolejny obszar, w którym czasowniki *podglądać* i *подглядывать* pełnią funkcję szczególnego środka wyrazu.

Oprócz programów typu *reality show* czasowniki *podglądać* i *подглядывать* pojawiają się również w parze z rzeczownikiem *paparazzi*, na przykład:

- (25) *Winą za rosnące w siłę imperium magazynów kolorowych zespół obarcza zarówno wężących za sensacją fotoreporterów, jak i podglądane przez nich gwiazdy, szukające rozgłosu i sławy. „Paparazzi” to kompozycja bardzo nowocześnie zaaranżowana* [KPWN].
- (26) *Верховный суд зачитал звездам и папарацци их права. Первым запрещено драться, а последним подглядывать в замочную скважину*⁹.

Podsumowanie

Przeanalizowane konteksty użycia czasowników *podglądać* i *подглядывать* pozwalają zauważyć, że leksemom tym towarzyszą przede wszystkim negatywne wartościowania. Konotacje tych czasowników tworzą negatywny obraz zarówno subiektu percepcji, aktu podglądania, jak również – w niektórych przypadkach – obiektu percepcji (przede wszystkim w odniesieniu do uczestników programów *reality show*). Pozytywny wydźwięk pojawia się jedynie w ograniczonym kręgu

⁸ [Online] <<http://www.aif.ru/culture/article/31650>>, dostęp: 10.02.2011.

⁹ [Online] <<http://www.supcourt.ru/catalog.php?c1=%CD%EE%E2%EE%F1%F2%E8%20%E8%20%F1%EE%E1%FB%F2%E8%FF&c2=%CF%F0%E5%F1%F1-%EE%E1%EE%E7%F0%E5%ED%E8%FF&c3=2008&id=5170>>, dostęp: 6.02.2011.

kontekstów, w których czasownik *podglądać* mógłby być zastąpiony czasownikiem *obserwować*, oraz gdy pojawia się w kontekście chęci poszerzenia swojej wiedzy, podpatrywania lepszych i czerpania wzorców.

Spostrzeżenia wynikające z zaprezentowanej analizy czasowników percepcji wzrokowej *podglądać* i *подглядывать* potwierdzają możliwości badania czasowników danej grupy znaczeniowej w ramach szeroko rozumianego nurtu językoznawstwa kognitywnego w aspekcie antropologiczno-kulturowym, mają bowiem duży potencjał wyrażania treści wartościujących, asocjacyjnych i właśnie kulturowych. Widzenie może być wartościowane jako złe lub dobre, na przykład: *widzieć – niedowiedzieć*, i chodzi wówczas o jakość widzenia na poziomie zdolności fizycznych człowieka. Czasowniki *podglądać* i *подглядывать* także wysuwają na pierwszy plan wartościowanie „dobry – zły”, ale przede wszystkim w obrębie wartości etycznych i intelektualnych. Potwierdzają to opozycje zestawione na podstawie analizy przytoczonego powyżej materiału faktograficznego. Opozycje te to między innymi:

- ciekawość świata vs. ciekawskość, niskie horyzonty myślowe;
- dobry smak vs. niskie gusta;
- swoboda, wolność osobista vs. osaczenie, ograniczenie wolności osobistej;
- poczucie bezpieczeństwa vs. strach, niepewność (gdy podglądanie jest rozumiane jako śledzenie);
- pełnowartościowa obserwacja vs. powierzchowność, pozorność patrzenia.

Opozycje te, oprócz charakterystyki podglądania jako czynności, tworzą charakterystykę subiektu, czyli *homo fascinans* (człowieka obserwatora, podglądacza)¹⁰. Przytoczone przykłady poświadczają także, że czasowniki *podglądać* i *подглядывать* pojawiają się w kontekstach aktualnych kulturowo, co potwierdza ich aktywne funkcjonowanie w systemie językowym, odzwierciedlającym przemiany społeczne. Chodzi głównie o kontekst medialny, w którym czasownik *podglądać* jest nacechowany negatywnymi konotacjami i charakteryzuje określone tendencje kulturowe.

Bibliografia

- Apresjan J. (1980). *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*. Wrocław.
- Bartmiński J. (1988). *Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji*, w: J. Bartmiński (red.). *Konotacja*. Lublin.
- Dunaj B. (red.). *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa 1996.
- KPWN. Korpus PWN. [Online] <<http://korpus.pwn.pl>>. Dostęp: 6.02.2011.
- RC. Korpus RUSCORPORA. [Online] <<http://www.ruscorpora.ru/>>. Dostęp: 6.02.2011.
- Zawisławska M. (2004). *Czasowniki oznaczające percepcję wzrokową we współczesnej polszczyźnie. Ujęcie kognitywne*. Warszawa 2004.
- Кузнецов С.А. (ред.) (2002). *Большой толковый словарь русского языка*. Российская Академия Наук. Санкт-Петербург.

¹⁰ [Online] <<http://www.wprost.pl/ar/57323/I-ty-jestes-pogladaczem/>>, dostęp: 6.02.2011.

Pozostałe strony internetowe (dostęp: 6.02.2011)

<http://www.aif.ru>

<http://www.budo-forums.ru>

<http://gazeta.aif.ru>

<http://www.gramota.ru>

<http://www.supcourt.ru>

<http://www.wprost.pl>

Summary

Looking Surreptitiously – On Peeping into the Linguistic Picture of the World of the Russians and Poles

The aim of the article is to carry out an analysis of the function of the verbs *podglądać/подглядывать* in the linguistic picture of world of the Russians and Poles. The anthropologically-cultural aspect used as a methodological basis for the article enabled to investigate a tremendous potential of the above-mentioned verbs to express the evaluative, associative and cultural content.